

ΕΓΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΙΣ ΒΑΣΕΙΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΡΕΥΝΩΝ

Η καταγραφή κάθε είδους πρωτογενούς ιστορικού υλικού και η ανάδειξή του σε πηγή πολύτιμη για τον ιστορικό του Βυζαντίου αποτελεί ένα από τους κύριους στόχους του Ινστιτούτου Βυζαντινών Ερευνών (Ι.Β.Ε.) του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών (Ε.Ι.Ε.). Για τον λόγο αυτό σημαντική θέση στην ερευνητική εργασία που συντελείται στο Ι.Β.Ε. κατέχουν τα έγγραφα και τα χειρόγραφα, τα οποία αποτελούν το βασικό αντικείμενο μελέτης του προγράμματος υποδομής «Παλαιογραφικές, Αρχαιακές και Διπλωματικές Έρευνες».

Οι πολυετείς έρευνες του προγράμματος αυτού σε αρχεία και βιβλιοθήκες, κυρίως μοναστηριακά, αλλά και δημόσια, οδήγησαν στη συγκέντρωση ενός μεγάλου όγκου καταγραφών, πολλές από τις οποίες έχουν ήδη δημοσιευθεί σε εκδόσεις του Ινστιτούτου. Την τελευταία δεκαετία, όμως, έγινε εμφανής η ανάγκη (αλλά και δόθηκε η δυνατότητα) για οργάνωση του υλικού αυτού σε βάσεις δεδομένων και η ανάρτησή του στο Διαδίκτυο, ώστε να καταστή προσιτό όχι μόνο στην επιστημονική και εκπαιδευτική κοινότητα, αλλά και στο ευρύτερο κοινό.

Πρώτος καρπός της προσπάθειας μεταφοράς των συλλογών αυτών στο διαδικτυακό περιβάλλον ήταν η ανάπτυξη της βάσης «Μοναστηριακά Αρχεία. Έγγραφα Αγίου Όρους και Πάτμου», μέρος του Ψηφιακού Θησαυρού «Πανδέκτης», ο οποίος συγκροτήθηκε με συνεργασία του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (Ε.Κ.Τ.) και των Ινστιτούτων Νεοελληνικών Ερευνών (Ι.Ν.Ε.), Βυζαντινών Ερευνών και Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας (Ι.Ε.Ρ.Α.) του Ε.Ι.Ε., στο πλαίσιο της «Ψηφιακής Ελλάδας». Επόμενος, δε, στόχος, που μόλις τώρα αρχίζει να πραγματοποιείται - στο πλαίσιο του προγράμματος «Ψηφιακή Σύγκλιση» και με συνεργασία του Ε.Κ.Τ. με το Ι.Β.Ε. -, είναι η συγκρότηση μιας ανάλογης βάσης δεδομένων για τα χειρόγραφα της Πάτμου.

Μιλάμε για έγγραφα και χειρόγραφα, αλλά προτού προχωρήσουμε σε ζητήματα ορολογίας σχετικής με αυτά, θα ήταν καλό να ξεκαθαρίσουμε τη διαφορά μεταξύ αυτών των δύο όρων, καθώς συχνά προκαλείται σύγχυση στους μη ειδικούς για το τι είναι το καθένα. Ως χειρόγραφο εννοούμε το χειρόγραφο βιβλίο, ή αλλιώς κώδικα - σπανίως με μορφή ειληταρίου (κυλίνδρου) -, το οποίο προϋπάρχει του έντυπου βιβλίου και μπορεί να έχει κάθε είδους περιεχόμενο (φιλολογικό, θεολογικό, λογοτεχνικό κ.λπ.). Αντιθέτως έγγραφο είναι ό,τι ονομάζουμε και σήμερα έγγραφο,

μία πράξη που εκδίδει κάποια αρχή, κρατική, εκκλησιαστική ή άλλη, ένα οικονομικό κατάστιχο, όσο πρόχειρο και αν είναι, αλλά και η επιστολή που συντάσσει μία μονή, ή και ένας ιδιώτης, και δεν έχει φιλολογικό ενδιαφέρον. Μία ιδιαίτερη κατηγορία αποτελούν οι αρχειακοί κώδικες και οι κώδικες συσταχωμένων εγγράφων, οι οποίοι, αν και έχουν μορφή βιβλίου, εξαιτίας του περιεχομένου τους (έγγραφα και αντίγραφα εγγράφων), αντιμετωπίζονται ως έγγραφα.

Αρχίζοντας από τη βάση δεδομένων των μοναστηριακών αρχείων, καλό θα ήταν να επισημάνουμε ότι περιλαμβάνει φωτογραφίες και μεταδεδομένα για 5009 βυζαντινά και μεταβυζαντινά έγγραφα που φυλάσσονται σε έντεκα μονές του Αγίου Όρους και στη Μονή Ιωάννου Θεολόγου της Πάτμου. Ακολουθώντας θα εξετάσουμε τα ζητήματα ορολογίας που προέκυψαν κατά τον σχεδιασμό και τη συγκρότησή της, τόσο της ορολογίας που χρησιμοποιήθηκε στις ονομασίες των πεδίων, όσο και αυτής στα μεταδεδομένα εντός των πεδίων.

Η βάση αρχικά σχεδιάστηκε από το πρόγραμμα «Παλαιογραφικές, Αρχειακές και Διπλωματικές Έρευνες» για τις εσωτερικές ερευνητικές ανάγκες του. Θα λέγαμε ότι η συγκρότησή της δεν ξεκίνησε από το μηδέν, αφού το υλικό της κατά ένα μεγάλο μέρος υπήρχε ήδη στους τόμους των εκδοτικών σειρών του I.B.E. «Αθωνικά Σύμμεικτα» και «Βυζαντινά Έγγραφα της Μονής Πάτμου». Ωστόσο η μετάβαση από το έντυπο στα πεδία μιας ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων αποτελεί πάντα μία ενδιαφέρουσα νοητική άσκηση, αφού ακόμη και στην περίπτωση αυστηρά δομημένων έντυπων καταλόγων (στην περίπτωση μας καταλόγων εγγράφων) η διάσπαση των πληροφοριών και η ένταξή τους σε πεδία, η μετατροπή τους, δηλαδή, από περιγραφή σε μεταδεδομένα, θέτει πολλούς προβληματισμούς. Εξάλλου, καθώς η βάση δεν προοριζόταν να στεγάσει μόνο υπάρχον υλικό, αλλά να καλύψει και μελλοντικές ανάγκες, αφού η καταγραφή των μοναστηριακών εγγράφων από το πρόγραμμά μας συνεχίζεται, σε κάθε βήμα του σχεδιασμού υπήρχε η μέριμνα - ή μάλλον η ανησυχία - να προβλεφθούν όλες οι πιθανές περιπτώσεις εγγράφων, ακόμη και αυτές που ενδεχομένως δεν είχαμε έως τότε συναντήσει. Τελικά σχεδιάστηκε μία εκτενής βάση δεδομένων με εκατόν δεκαεπτά πεδία, στην οποία η περιγραφή γίνεται - όπως και στους έντυπους καταλόγους μας - σε επίπεδο εγγράφου. Με άλλα λόγια, κάθε έγγραφο αποτελεί μία εγγραφή (record), γεγονός που απομακρύνει τη βάση μας από τα συνήθη αρχειακά πρότυπα, όπου οι περιγραφές γίνονται μαζικά σε επίπεδο φακέλλου-υποφακέλλου. Τα πεδία αυτά θα μπορούσαμε να τα ομαδοποιήσουμε στις εξής θεματικές:

1. Ταυτότητα του εγγράφου (ο τίτλος του, που φυλάσσεται, ο ταξινομικός αριθμός του κ.λπ.). Συνολικά δεκαπέντε πεδία.
2. Χρονολογία ή χρονολόγησή του. Συνολικά δεκαεπτά πεδία.
3. Φυσική περιγραφή του. Συνολικά σαράντα τέσσερα πεδία.
4. Ανάλυση του περιεχομένου του. Συνολικά τριάντα επτά πεδία.
5. Μεταγραφή του κειμένου του. Ένα πεδίο.
6. Σχετική βιβλιογραφία. Ένα πεδίο.
7. Φωτογραφία του. Δύο πεδία.

Ως προς το θέμα που μας ενδιαφέρει εδώ, δηλαδή την ορολογία, τα προβλήματα ήταν λίγα, τόσο στο επίπεδο των μεταδεδομένων, όπου απλώς χρησιμοποιήθηκε η λίγο-πολύ καθιερωμένη (αλλά όχι αυστηρά τυποποιημένη) αρχειακή, διπλωματική και παλαιογραφική ορολογία που είχε χρησιμοποιηθεί και στις αντίστοιχες έντυπες εκδόσεις μας, όσο και στο επίπεδο της ονομασίας των πεδίων, όπου, εκτός από τους ήδη καθιερωμένους όρους (λ.χ. «Διαστάσεις κειμένου», «Ύλη γραφής» «Επιτομή»), χρησιμοποιήσαμε και τίτλους που να αποδίδουν όσο το δυνατόν πιο πιστά το περιεχόμενο ενός πεδίου (λ.χ. «Σχετική τοποθεσία» για την τοποθεσία στην οποία αφορά το έγγραφο, «Οριοθέτηση κελλίου» για τα όρια ενός κελλίου, όπως περιγράφονται στο έγγραφο).

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημάνουμε τα κενά που παρατηρούνται στην Ελλάδα σε θέματα ορολογίας, κυρίως στον χώρο της Παλαιογραφίας, αλλά και της Διπλωματικής και της Αρχειονομίας. Πρόκειται για ελλείψεις κοινά αποδεκτών περιγραφικών όρων, ενίοτε μεταφράσεις ξένων καθιερωμένων όρων, που συχνά υποχρεώνουν τους ερευνητές να αυτοσχεδιάζουν προκειμένου να εκφράσουν λεπτομέρειες του περιγραφόμενου εγγράφου ή χειρογράφου, ενώ δεν λείπουν και οι παρανοήσεις.

Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε, ακόμη, στην κατά το δυνατόν μεγαλύτερη τυποποίηση-κωδικοποίηση της περιγραφής μέσω των πεδίων με προκαθορισμένες τιμές (συνολικά είκοσι έξι πεδία) και πεδίων τύπου checkbox με απάντηση «ναι-όχι» (δύο πεδία). Σε ορισμένες περιπτώσεις οι προκαθορισμένες τιμές περιελάμβαναν απλούς όρους, όπως ημέρες της εβδομάδας ή ονομασίες γλωσσών. Σε άλλες απλώς παραθέσαμε όρους της Διπλωματικής και της Παλαιογραφίας (λ.χ. «Μορφή εγγράφου» - με τιμές «Φύλλο», «Δίφυλλο», «Κώδικας» -, «Αυθεντικότητα εγγράφου» - με τιμές «Πρωτότυπο», «Αντίγραφο», «Συλλογικό αντίγραφο», «Πλαστό», «Αντίγραφο figurée» κ.λπ.). Κάποιες φορές η αβεβαιότητα για την ύπαρξη ενός άγνωστου έως τότε σε εμάς στοιχείου της περιγραφής, που θα μπορούσαμε όμως να το συναντήσουμε στο μέλλον, μας οδήγησε να περιλάβουμε την αόριστη τιμή «Άλλο»,

ενώ προβληματιστήκαμε όταν έπρεπε να τυποποιήσουμε χαρακτηρισμούς που στην έντυπη περιγραφή συνήθως επαφίενται στην κρίση του συγγραφέα, όπως στο «Χρώμα μελάνης», στη «Διατήρηση του εγγράφου» και στην «Ορθογραφία του εγγράφου». Τέλος καταβάλαμε ιδιαίτερη προσπάθεια ώστε ακόμη και στις περιπτώσεις που τα μεταδεδομένα δεν ήταν δυνατόν να διατυπωθούν μονολεκτικά, να περιοριστεί η παρουσία εκτενούς κειμένου σε όσο το δυνατόν λιγότερα πεδία. Τέτοιο κείμενο, πάντως, περιλαμβάνουν σε όλες τις περιπτώσεις τα πεδία «Επιτομή», «Μεταγραφή» και «Παρατηρήσεις», λόγω, ασφαλώς, της ιδιαιτερότητας του περιεχομένου τους. Γενικά, όμως, τα προβλήματα ορολογίας ήταν περιορισμένα σε αυτή τη φάση συγκρότησης της βάσης.

Προβλήματα εμφανίσθηκαν όταν έφθασε η στιγμή η βάση μας να βγει στο Διαδίκτυο. Τότε διαπιστώσαμε ότι έπρεπε να προσαρμοστούμε σε ορισμένους, άγνωστους έως τότε σε εμάς, κανόνες, προκειμένου να αποκτήσουμε ύπαρξη, με άλλα λόγια το ύλικό μας να είναι αναζητήσιμο.

Σε συνεργασία με το προσωπικό του Ε.Κ.Τ., και με στόχο η βάση μας να είναι σύμφωνη με τα διεθνή πρότυπα αρχειακής καταγραφής, τα πεδία μειώθηκαν από εκατόν δεκαεπτά σε είκοσι εννέα. Κατά κύριο λόγο επρόκειτο όχι τόσο για μείωση, όσο για σύμπτυξη, αφού στις περισσότερες περιπτώσεις δεν παραλήφθηκαν τα δεδομένα κάποιων πεδίων, αλλά ενοποιήθηκαν με άλλων. Αυτή είναι λ.χ. η περίπτωση του πεδίου «Χρονολογία - χρονολόγηση εγγράφου», στο οποίο συγκεντρώθηκαν τα δεδομένα οκτώ παλαιότερων πεδίων («Ημέρα», «Ημερομηνία», «Μήνας», «Έτος μ.Χ.», «Έτος κτίσεως κόσμου» κ.α.), αλλά και του πεδίου «Φυσική περιγραφή», που περιέλαβε τις πληροφορίες από τα σαράντα τέσσερα αρχικά πεδία της φυσικής περιγραφής, εκτός από τις «Διαστάσεις», την «Ύλη γραφής», το «Χρώμα μελάνης» και τη «Διατήρηση». Από την άλλη εμφανίσθηκαν και ορισμένα νέα πεδία, όπως αυτό της «Χρονολογίας εγγράφου ISO», στο οποίο έπρεπε να προστεθεί η χρονολογία γραμμένη με τον τυποποιημένο κατά ISO τρόπο, η «Μετάφραση τίτλου» για την απόδοση στα αγγλικά του τίτλου του εγγράφου και πέντε πεδία για λέξεις-κλειδιά.

Ως προς την ορολογία η αλλαγή αυτή δεν επέφερε τροποποιήσεις και στο τεχνικό λεξιλόγιο που είχε χρησιμοποιηθεί στο περιεχόμενο των πεδίων. Λίγες προσαρμογές χρειάστηκαν να γίνουν στον τρόπο ονομασίας της μονής, όπου φυλάσσεται κάθε έγγραφο, με την προσθήκη της ένδειξης «Αρχείο της μονής ...», ενώ τα πεδία με προκαθορισμένες τιμές περιορίστηκαν σε τέσσερα, χωρίς να αλλάξουν οι τιμές τους. Ωστόσο αλλαγές έγιναν, όπως ήταν φυσικό, σε ονομασίες πεδίων: «Κωδικός αριθμός» ονομάστηκε το παλαιότερο πεδίο «Αριθμός φωτογραφιών», «Ονομασία

αρχείου» τα πεδία «Ίδρυμα» και «Όνομα», αλλαγή που θα λέγαμε ότι επέφερε και πρακτική βελτίωση, ενώ σημαντικότερη είναι η απώλεια του τίτλου «Επιτομή», που μετατράπηκε σε «Περιεχόμενο» και του «Μεταγραφή», που ονομάστηκε «Κείμενο».

Μπορούμε να πούμε, λοιπόν, ότι σε αυτή τη δεύτερη φάση η βάση δεδομένων μας απλοποιήθηκε, ενώ κάποιες σημαντικές αλλαγές αποτελούσαν συμβιβασμό προς όφελος της συμμόρφωσης με τα διεθνή αρχειονομικά πρότυπα.

Η τρίτη και τελική φάση της επεξεργασίας της βάσης είχε σκοπό την προσαρμογή της στο πρότυπο μεταδεδομένων Dublin Core ή, ορθότερα, σε μία τροποποιημένη μορφή του. Τα πεδία μειώθηκαν ακόμη περισσότερο σε αριθμό (δεκαπέντε), αλλά μέσα σε αυτά περιλαμβάνονται και ορισμένα νέα που έπρεπε να προστεθούν:

1. «Τίτλος έρευνας» και «Ερευνητικό κέντρο», για την ονομασία του ερευνητικού μας προγράμματος και του ινστιτούτου.
2. «Τύπος», με σταθερή τιμή «Έγγραφο - χειρόγραφο», το οποίο δεν προσθέτει κάτι ουσιαστικό για εμάς, αλλά, αντιθέτως, δημιουργεί κίνδυνο παρανόησης.
3. «Δικαιώματα» - απαραίτητο για τα πνευματικά δικαιώματα των φωτογραφιών.
4. «Θέμα», με λίγες βασικές λέξεις κλειδιά.

Άλλα πεδία συμπύχθηκαν, όπως τά:

- «Ημερομηνία», στο οποίο περιελήφθησαν πέντε πεδία για τη «Χρονολογία-χρονολόγηση εγγράφου», τη «Χρονολογία στο έγγραφο», τη «Χρονολογία αντιγράφου», τη «Χρονολογία προσθήκης» και τη «Χρονολογία επικύρωσης».
- «Κωδικός φορέα», με την «Ονομασία αρχείου» και τον «Ταξινομικό Αριθμό».
- «Περίληψη», με το «Περιεχόμενο» και την «Αρχή κειμένου».

Τέλος, κάποια πεδία άλλαξαν όνομα:

- «Εναλλακτικός τίτλος» (πρώην «Μετάφραση τίτλου»).
- «Αναφέρεται από» (αντί «Βιβλιογραφία» και «Έκδοση»).
- «Σημειώσεις» (αντί «Παρατηρήσεις-σχόλια»).

Πιστεύουμε ότι ορισμένες από τις αλλαγές αυτές απομακρύνουν πολύ την ονομασία των πεδίων από την αρχική και δημιουργούν προβλήματα κατανόησης του περιεχομένου τους, όπως το «Εναλλακτικός τίτλος» και το «Αναφέρεται από». Από την άλλη – και αυτό είναι το σημαντικότερο – η ορολογία στο εσωτερικό των πεδίων δεν άλλαξε ούτε αυτή τη φορά. Σύγχυση, όμως, θα μπορούσε να προκαλέσει η σταθερή τιμή «Έγγραφο - χειρόγραφο» του πεδίου «Τύπος», με την οποία χάνεται η σημαντική διάκριση που αναφέραμε παραπάνω.

Ωστόσο με τις απαραίτητες αυτές αλλαγές η βάση των μοναστηριακών αρχείων, όπως και όλο το υλικό του Πανδέκτη, είναι αναζητήσιμο μέσα από σημαντικές διευθύνσεις, όπως η Europeana και το Open Archives.gr. - κάτι που, απ' όσο

διαπιστώσαμε, δεν επιτυγχάνεται από άλλες βάσεις δεδομένων με ανάλογο περιεχόμενο -, αποκτά, δηλαδή, ουσιαστική ύπαρξη στο Διαδίκτυο.

Και ερχόμαστε τώρα στην υπό σχεδιασμό βάση δεδομένων με φωτογραφίες και περιγραφές χειρογράφων από τη Μονή Ιωάννου Θεολόγου της Πάτμου. Στόχος μας είναι να περιλάβει, σε πρώτη φάση, φωτογραφίες και μεταδεδομένα για εκατό χειρόγραφα της μονής, με προοπτική επέκτασης στο μέλλον. Σε αντίθεση, όμως, με τη βάση του Πανδέκτη τα μεταδεδομένα εδώ δεν προέρχονται από κάποια έντυπη έκδοση, αλλά θα καταχωρούνται στα πεδία παράλληλα με την έρευνα, θα είναι δυνατή η υποβολή προσθηκών και παρατηρήσεων διαδικτυακά από τους χρήστες, ενώ η δημοσίευση του έντυπου καταλόγου θα ακολουθήσει μετά τη συγκρότηση της βάσης.

Ως προς τον σχεδιασμό της, δεδομένου ότι η περιγραφή ενός κώδικα περιλαμβάνει πολύ περισσότερες πληροφορίες από αυτή ενός εγγράφου, τα πεδία αναμένεται να είναι περισσότερα σε αριθμό, αν και οι θεματικές που θα καλύπτουν είναι περίπου ίδιες:

1. Ταυτότητα του χειρογράφου (ταξινομικός αριθμός, τίτλος, χρονολόγηση).
2. Καταγραφή του περιεχομένου του αναλυτικά. Σε αντίθεση με τα έντυπα βιβλία, στα χειρόγραφα τις περισσότερες φορές το περιεχόμενο δεν αρκεί ή δεν είναι δυνατόν να αποδοθεί με ένα τίτλο, αφού η χειρόγραφη μορφή τους συνεπάγεται μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ αντιγράφων του ίδιου έργου.
3. Περιγραφή της γραφής του.
4. Φυσική περιγραφή (διαστάσεις, ύλη γραφής, χρώμα μελάνης, διατήρηση, σύνθεση τευχών, βιβλιοδεσία κ. α.).
5. Καταγραφή των σημειωμάτων που έχουν προστεθεί κατά καιρούς στα φύλλα του από αναγνώστες.
6. Σχετική βιβλιογραφία.
7. Φωτογραφίες.

Σημαντικά ζητήματα προκύπτουν στο θέμα της ορολογίας, καθώς η έλλειψη τυποποιημένου και κοινά αποδεκτού λεξιλογίου, που αναφέραμε παραπάνω για την καταγραφή εγγράφων, παρατηρείται και εδώ και μάλιστα πιο έντονα, αφού τα σημεία που περιγράφονται σε ένα χειρόγραφο είναι πολύ περισσότερα και με περισσότερες λεπτομέρειες. Πιο χαρακτηριστικό είναι το πρόβλημα αυτό στα πεδία που παρουσιάζουν τη βιβλιοδεσία (στάχωση) και τη διακόσμηση ενός κώδικα, όπου απαιτείται η χρήση ενός εξειδικευμένου λεξιλογίου - και εδώ θα θέλαμε να σας θυμίσουμε το πρόγραμμα «Σύγχρονες Εφαρμογές Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής

Βιβλιοδεσίας», που ολοκληρώθηκε πριν από λίγα χρόνια στο Ι.Β.Ε. και μεταξύ άλλων προσπάθησε να συγκροτήσει ένα λεξικό όρων βιβλιοδεσίας.

Προς το παρόν η βάση σχεδιάζεται μόνο με τα δικά μας, παλαιογραφικά-κωδικολογικά κριτήρια, αλλά είναι βέβαιο ότι σύντομα θα κληθούμε να την προσαρμόσουμε σε διεθνή πρότυπα περιγραφής - ενδεχομένως βιβλιοθηκονομικά - και στις απαιτήσεις του Διαδικτύου. Ανάλογες προσπάθειες που έχουμε ήδη εντοπίσει από διάφορες βιβλιοθήκες στον κόσμο συνήθως δεν εκτίθενται στα προβλήματα που δημιουργεί μία βάση δεδομένων, αφού προτιμώνται λύσεις με «συμπαγή» κείμενα περιγραφής σε PDF που συνοδεύουν το φωτογραφικό υλικό. Με τον τρόπο αυτό παρακάμπτονται ζητήματα ορολογίας στην ονομασία των πεδίων και ακολουθείται το λίγο-πολύ κατανοητό από τους παλαιογράφους και φιλόλογους σχετικό λεξιλόγιο, αλλά δεν εξασφαλίζεται πάντα η επικοινωνία της βάσης με άλλες ανάλογες.

Ζήσης Μελισσάκης
Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών
Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

ΙΒΕ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ
ΕΡΕΥΝΩΝ

Μοναστηριακά Αρχεία Έγγραφα Αγίου Όρους και Πάτμου

ΠΑΝΔΕΚΤΗΣ

Ο ΠΑΝΔΕΚΤΗΣ

Περιήγηση

-----Επιλέξτε Συλλογή-----

Αναζήτηση

Σύνθετη Αναζήτηση

Μοναστηριακά αρχεία - Έγγραφα Αγίου Όρους και Πάτμου

Η συλλογή εντάσσεται στο πλαίσιο του προγράμματος υποδομής για τη συστηματική έρευνα αρχειακών συλλογών και βιβλιοθηκών χειρογράφων και περιλαμβάνει βυζαντινά και μεταβυζαντινά έγγραφα του Αγίου Όρους και της μονής του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στην Πάτμο. [+]

Σε: Μοναστηριακά αρχεία - Έγγραφα Αγίου Όρους και Πάτμου

Αναζητήστε για

Αναζήτηση

ή πλοηγηθείτε

Τίτλος

Θέμα

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL
DOCUMENTATION
CENTRE

ψηφιακήελλάδα

ΕΛΛΑΔΑ
2008
Αθλητική ημερίδα - Αθλητική για όλους

Η ψηφιοποίηση των συλλογών του ΠΑΝΔΕΚΤΗΣ και η ψηφιακή τους διάθεση μέσω του δικτυακού τόπου www.ekt.gr/pandektis πραγματοποιείται από το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης.

Το έργο "ΠΑΝΔΕΚΤΗΣ: Ψηφιακός Θησαυρός Πρωτογενών Τεκμηρίων Ελληνικής Ιστορίας και Πολιτισμού" υλοποιείται από το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών στο πλαίσιο της "Ψηφιακής Ελλάδας" (www.psifiakiellada.gr) και συγχρηματοδοτείται κατά 75% από την Ευρωπαϊκή Ένωση - Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και κατά 25% από το Ελληνικό Δημόσιο (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Κοινωνία της Πληροφορίας", Γ' ΚΠΣ 2000-2006).